

ՆԵՏԱԲՐՔՐԱԿԱՆ ՆՕԹԵՐ (1)

Հայը եւ հայերէնը մեն ազդեցութիւն ունեցած եւ հետեւի ձգած են համայն Մերձաւոր Արեւելէն մինչեւ Արեւմուտը (Ասլանտեան): Սահակ-Մեսրոպի ժամանակէն առդին, դործածած ենք անոնց քաղցած քառագամբ միայն: անոր առնթին դարգացած է ճոխ գաւառաբարբառը որ սակայն զբաղանցած լըլլալուն՝ չբացած ու մեռած է, ի մեն կորուստ Հայերու (2): Որպէս թրջախօս Այնթապի Հայ մը, հայերէնի ինչպէս եւ օտար լեզուներու համար բարձրագոյն ուսում ստացած, Այնթապու Հայոց գաւառաբարբառէն 3000 բառեր դործածած եմ որպէս դրամադուր, ապացուցանելու համար հայկականութիւնը շատ մը բառերու որ հայախօս Հայերուն երեւցած են ոչ-հայ եւ խոտելի: Լեզուաբանական դրադաբանիս մէջ 60 լեզուներով դրեանք ունիմ 3000է աւելի, որոնք մէկ մասը ուսումնասիրած եմ. 14

տարիէ ի վեր «Հետաքննական նօթեր» ընդհանուր վերնագրով դրութիւններ շարադրած եմ հակիրճ ու անսխեմեք ռոնով մը. օտար եւ հայ ուսումնականներ տարիներէ ի վեր զիս կը մղեն որ այդ դրութիւններն ընդլայնելով հատորի մը մէջ հաւաքեմ. հաւանական է որ յայտնուած այդ փափաքին, որ իմ ալ է, գոհացում տամ. ասոր զիս կը քաջալերէ նաեւ յաջողութիւնը զոր ունեցաւ «Լատինատառ Հայ Բառարան»-ս, որ օտար տարի մը առաջ լոյս տեսաւ եւ արդէն իսկ 2000 օրինակէն աւելի սպառում ունեցած է եւ այդ սպառումը դեռ կը շարունակուի:

Պատմական Հայաստանի կործանած քաղաքներէն եւ աւաններէն ոմանց մասին հրատարակուած են գրքեր յոյժ հետաքրքրական. Հանրի մասին եւս հրատարակուեցաւ դիրք մը, ուր կը պատմուի թէ Վասիլ Բիզանդական հայազգի

(1) Պ. Առուր Խաղապեան մօտ տարի մը առաջ հրատարակեց Լօս-Անճէլըսի մէջ, ուր կը բնակի, լատին տառերով քառաբան մը, ար կը ձգտի ապացուցանել թէ Երուսաղիմ եւ այլ օտար լեզուներու շատ մը բառեր հայկական ծագում ունին: Մեր լեզուաբան կամ բանասէր մասնագետներն են որ պիտի վճռեն Պ. Խաղապեանի պաշտպանած թէզին գիտական լուրջ հիմք ունեւալը կամ ազգասիրական խանգարաւ երեսկան յուշեան մը արդիւնք լակ ըլլալը: Կր մաղթեմ անշուշտ քր Երուսաղիմ ու հայ գիտուններ հաստատեն ինչ որ մեր հայրենակիցը մէջտեղ կը մետել իբր գիւտ մը: Սպասելով ատոր, հաճեալով կը հրատարակեմ ներկայ յօդուածը, ուր կամ շահեկան մեկնաբանութիւններ. որոնք համագիշ կը թըւին, ինչպէս Հանրն ամօնին լուսարարումը:

Ա. Զ.

(2) Մեր բարբառաբարբառներուն բարբառները մտցնել մեր այսօրեան գրական աշխարհ

հարարին մէջ, անկարելի եւ անցանկալի բան մը պիտի ըլլար. անթիւ հումանիշմեր պիտի խնդրէին մեր լեզուն. քչ մէկ ազգի գրական լեզուին մէջ այդպիսի երեւոյթ տեսնուած է: Ճիշդ ալ չէ սակայն թէ Ստահակ-Մեսրոպի ժամանակաշրջանէն ի վեր, մեր գաւառաբարբառներն ա եւ տարր մը տած չէ մեր լեզուին մէջ եւ թէ ոսկեղաբու հայերէնին քառացուցանել միայն քր քործածական եղած է մեր մէջ Ե. դարէն մինչեւ մեր օրերը: Մեր միջնադարեան հայերէնը խառնուրդ մըն է ոսկեղաբու հայերէնէն ժողովուրդին բերանը կենդանի մնացած բառերու եւ ժողովրդական ռամկական հայերէնէն, - ուրեմն ինչ ինչ գաւառաբարբառներ - փոխ տանում տալութիւններու: Իսկ մեր այժմեան երկու գրական բարբառներն՝ արեւելա-լաւաշերէնը Արարատեան շրջանի Հայուքեան գաւառաբարբառն ունի իրեն հիմք, արեւմտահայաց աշխարհաբարբառն իրեն հիմք ունի Պաշտպանագրաբարբառը, որ Փոքր Հայքի եւ Կիլիկիայ Հայոց գաւառաբարբառն կը բաղի: Ա. Զ.

կայսրը Մծբնայ Սուրբ Յակոբի նշխարները ազատած ու տարած ատեն՝ անոր արը հոն մոռցած է։ Սոյն պատմութիւնը ինծի խորհիլ տուաւ թէ Հաճրն կրնայ ըլլալ յայն կամ անը (արն), ինչպէս կ'որակեն զայն տեղաբարբառի հայերէնով։ Մարդուանի մօտ եւս կայ կիւմիւշ կամ Սիւմ Հանը գիւղ մը, որ կ'ենթադրեմ թէ նոյնօրինակ հանգրտան մը եղած է նոյն տարբին մարմնոյն փոխադրութեան։ այդ կիւմիւշ կամ Սիւմ Հանն անունը կրնայ արծաթ արը քացատրութեամբ մեկնաբանուիլ, եւ արդէն «Ս. Յակոբի եկեղեցի» մը կայ, այդ հայ առանին մէջ, ինչպէս, որ Հաճրնի մէջ ալ կայ Ս. Յակոբի վանքը։

Քանի մը տարի աստալ ամերիկեան գրութեան մը մէջ կարգացի որ Հոմ Առաքեալի (Araceli) անուն տեղ մը կայ։ Վերջերս աչքէ անցուցի Հոմ մի քարտէսը եւ գտայ այդ վայրը հին Կապիտոլիումի շրջանակին մէջ, «Առաքեալի բլուր եւ փողոց» անունով։ Ս. Պապին եւ Միխիթարեան Հայերուն տեղեկագրեցի այդ ամսին, արդէն Ս. Պապին ուշադրութիւնը հրաւիրած էի լատինեփա-

նի մէջ մնացած հայ ծիսական բառերուն վրայ, որոնք կարծես վկաներ են Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ Կաթողիկներուն ուղարկուած առաքեալներուն կամ միսիոնարներուն, — պապ, մաւ, հոց (հաց, նշխար), գաղաղում, պատեանում (մաղ-գմաց), եւ այլն։ Առաքեալի հայանուն հնութիւնը մեզ տառնեալթ դար ետ կը տանի։

Մարգարեան անունը մարգարեան մեւով, (Marzipan, Marzapane) դարերով մնացած է Եւրոպայի մէջ տարեգլխի, կաղանդի նուէր բերդածել կար-կանդակ (candy) իմաստով։

Օտար աղբիւրներ դարերէ ի վեր արժանազրպե են Հայերու մասին իրողութիւններ ու մեծութիւն են։ Հետաքննեք ու երեւան հանեք մեծութեան այդ փաստերը։ Խորհացիի ճածու փոքր, որակումը կարծես ստորագնահատում մըն է։ Քոստանտինոպոլիսի դարերու, Հայ Գաղութներու Պատմութիւնը ռուսմասիւրները եւ տաճը աշխարհին։

ԱՏՈՒՐ Ե. ԵԱԳՈՒՊԵԱՆ

Լօս Անգլիա